

9. *Łobodowski J.* Zapoznana strona zagadnienia, odpowiedź nr. 12 na ankietę / J. Łobodowski // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. — 1938. — № 6(245). — S. 58.
10. *S. Z.* W pierwszą rocznicę / *S. Z.* // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. — 1932. — № 1. — S. 7—8.
11. *Słonimski A.* «Kronika Tygodniowa» / *A. Słonimski* // «Wiadomości Literackie». — 1933. — № 3. — S. 5.
12. *Ukrainiec.* O ukraińskiej literaturze dla dzieci / *Ukrainiec* // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. — 1934. — № 20. — S. 10.
13. *Ukrainiec.* Tragedja domu Kruszelnickich / *Ukrainiec* // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. — 1935. — № 3. — S. 27, 29.
14. *X.* 3 książki i 3 autory / *X.* // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. — 1932/33. — № 4(6). — S. 37—40.

Ніна Миронець

ВІСВІТЛЕННЯ ЕТАПІВ ФОРМУВАННЯ,
ЗМІСТУ ТА ДОЛІ КНИЖКОВО-РУКОПИСНОГО ЗІБРАННЯ
БАРОНА Ф. Р. ШТЕЙНГЕЛЯ
У ДРУКОВАНИХ ВИДАННЯХ ТА НА СТОРІНКАХ ПРЕСИ
КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ ст.

Здійснено аналіз основних друкованих видань та повідомлень у пресі кінця ХІХ — початку ХХ ст., які висвітлювали етапи формування, зміст та долю книжково-рукописного зібрання Городоцького музею Волинської губернії барона Ф. Р. Штейнгеля.

Ключові слова: *Городоцький музей Волинської губернії барона Ф. Р. Штейнгеля, книжково-рукописне зібрання, документальні джерела, архів.*

Осуществлен анализ основных печатных изданий и сообщений в прессе конца ХІХ — начала ХХ в., которые освещали этапы формирования, содержание и судьбу книжно-рукописного собрания Городецкого музея Вольнской губернии барона Ф. Р. Штейнгеля.

Ключевые слова: *Городецкий музей Вольнской губернии барона Ф. Р. Штейнгеля, книжно-рукописное собрание, документальные источники, архив.*

The article analyzes the main publications and reports in the press of late nineteenth — early twentieth century, which covered the stages of

formation, maintenance and fortune of books and manuscripts collection of Gorodotsky Museum of Volyn province of Baron Theodore R. Shteynhel.

Key words: *Gorodotsky Museum of Volyn province of Baron F. R. Shteynhel, books and manuscript collection, documentary sources archive.*

Бібліотечні історико-культурні фонди дедалі частіше не лише стають об'єктом історико-книгознавчих досліджень, а й привертають неабияку увагу дослідників, що представляють різні галузі науки. Книжково-рукописні зібрання, рівно як і відомості про життя та діяльність їх власників — збирачів унікальних скарбів культури, повинні зайняти належне місце в системі історичних знань. Важливим моментом на цьому шляху є дослідження сприйняття такого культурного феномену тогочасним суспільством, що найяскравіше виявилось у пресі та інших друкованих виданнях часу «активного життєвого циклу зібрання». Своєю чергою, ці корпуси друкованих видань та повідомлення у пресі є цікавими об'єктами історичних досліджень.

Мета цієї публікації — здійснити аналіз основних друкованих видань та преси, що популяризували книжково-рукописне зібрання Городоцького музею Волинської губернії барона Федора Рудольфовича Штейнгеля і висвітлювали етапи його формування, зміст та долю.

Дослідженню історії книжково-рукописних зібрань і колекцій, сформованих на території України впродовж XVII—XX ст., присвятили свої дослідницькі студії такі науковці, як С. О. Булатова, П. В. Голобуцький, Н. М. Ольховик, Є. В. Рукавіцина-Гордзієвська, Є. А. Біленький, Т. Є. Мяскова, С. М. Мішук та ін. [6]. Автори здійснювали реконструкції історичних колекцій, напрацьовуючи масивну методологічну базу, в основі якої лежать історіографічний та джерелознавчий підходи.

Серед зібрань та історичних колекцій Волинського регіону бібліотека Городоцького музею барона Ф. Р. Штейнгеля займає особливе місце. Воно визначається винятковим науково-культурним значенням Городоцького осередку у розвитку історико-краєзнавчих досліджень Волині кінця XIX — початку XX ст. Власник одного з перших регіональних музеїв, Ф. Р. Штейнгель, водночас був відомим меценатом, науковцем, громадсько-політичним діячем [12].

Оскільки бібліотека музею не мала самостійного статусу, а входила як підрозділ до структури музею, то відповідно відомості

переважно загального характеру можна було знайти у виданнях, присвячених власне музею. Деякі питання історії формування зібрання розглядалися на сторінках тогочасних періодичних видань.

Групою опублікованої літератури, що репрезентує рід Штейнгелів, є енциклопедичні видання. Біографічні довідники надто скупо, але подають загальні відомості про Штейнгелів. Важливу інформацію щодо генеалогії родини фіксує енциклопедичне видання Брокгауза і Єфрона [22]. Вміщені тут біографічні статті з коротким родоводом дозволяють простежити процес утворення російської гілки родини, а також дослідити еволюцію придбання її представниками графських та баронських титулів.

Дещо більше інформації, що сприяла у встановленні родинних зв'язків, міститься у «Русском Биографическом Словаре» [16]. Тут коротко висвітлено історію двох членів родини — Штейнгеля Володимира Івановича та Штейнгеля Рудольфа Васильовича, наведено докладний перелік етапів службової діяльності, а також вказано їх творчі доробки як літератора (В. І. Штейнгель) та математика (Р. В. Штейнгель) із переліком основних текстів.

Друга група опублікованої літератури стосується загально-го описування Городоцького музею Волинської губернії барона Ф. Р. Штейнгеля.

Уже з перших років існування діяльність Городоцького музею широко висвітлювалася у тогочасних періодичних виданнях: «Киевская старина» [10], «Вольнь» [9], «Исторический вестник» [8]. Авторство цих повідомлень нам не відоме: воно або не зазначається у тексті, або означається криптонімом. Проте можна сказати, що укладав цю інформацію хтось із наукового гуртка при музеї в Городку, найімовірніше барон Ф. Р. Штейнгель чи М. Ф. Біляшівський. Підкреслювалося, що музей «містить архіви, документи, різноманітні акти, які подають значний матеріал для праці істориків» [8].

Особливо варті уваги публікації часопису «АЛЮР» — спеціалізованого видання, редактованого М. Біляшівським. Спочатку це був відділ у журналі «Киевская старина», а протягом 1899—1905 рр. — окремий збірник. Матеріали, які висвітлювали участь музейних закладів Волині у виявленні, пошуку, вивченні та збереженні пам'яток, публікувалися в «АЛЮРе» під рубриками: «Исследования и раскопки», «Музеи и собрания древностей», «Случайные находки».

Так, 1899 р. збірник помістив інформацію про нові надходження до Городоцького музею барона Ф. Р. Штейнгеля, наукові експедиції музейних працівників по Волині з метою виявлення нових експонатів, зокрема про поповнення рукописного відділу бібліотечного зібрання та колекції фотографій [4; 5]. Загалом, у публікаціях цього часопису, як і в матеріалах іншої преси, незважаючи на притаманний їм суб'єктивізм, сконцентровано чимало цікавих відомостей з історії створення, шляхів наповнення, складу та змісту бібліотеки Городоцького музею Волинської губернії барона Ф. Р. Штейнгеля.

1906 р. узагальнююча публікація про нього з'явилася у часописі «Живая старина» [1]. Наступного року побачила світ цікава наукова брошура А. Шафранського про цей музейний заклад [18]. У названих працях подаються описи приміщення й експонатів музею, бібліотечної збірки з її рукописами, стародруками, новітніми виданнями книг та періодики (включно до початку ХХ ст.). Певна увага звертається на наукову діяльність закладу, що виявилася насамперед в організації та проведенні кількох тривалих наукових експедицій по Волині. Підкреслено заслуги Ф. Р. Штейнгеля як фундатора й утримувача музею, жвавий інтерес до музею протягом усіх років його існування різних верств суспільства, «що підтримували цей заклад за допомогою пожертвувань різних предметів, відвідування музеїв, наукових запитів», значення закладу у справі ознайомлення місцевого населення, насамперед молоді, з різними сторонами минулого Волині [2; 18, с. 7]. Щоправда, на методах діяльності музейного закладу автори названих матеріалів спеціально не зупиняються. Однак тут міститься побажання, щоб установи, подібні до Городоцького музею, далі примножувалися і розвивалися, сприяючи належному висвітленню та вивченню рідного краю і знаходячи підтримку молодого покоління Волині. Адже молодь, підкреслює А. Шафранський, може зробити значний внесок у поповнення його історичного та археологічного відділів, надаючи інформацію про наявні у конкретних місцевостях кургани, відшукуючи і направляючи до музею писемні матеріали, монетні скарби, описи місцевих пам'яток старовини тощо [18, с. 11].

Вагомий комплекс становлять опубліковані джерела, що в більшості своїй переважно стосуються діяльності Городоцького музею. Серед них окреме місце займають звіти музею. Варто відзначити,

що за умови відсутності каталогів та інвентарних книг бібліотеки музею ці звіти сьогодні є єдиним джерелом дослідження складу та змісту зібрання барона Ф. Р. Штейнгеля у період з початку діяльності закладу (1896 р.) до 1904 р. — часу видання останнього звіту. Вступні статті, авторами яких були М. Ф. Біляшівський та Ф. Р. Штейнгель, містять унікальну інформацію щодо багатьох маловідомих аспектів збирацької діяльності наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. До комплексу опублікованих джерел належать і різні повідомлення, статті безпосередніх учасників краєзнавчого дослідження Волині, автори яких порушували питання розшуку, вивчення, опрацювання та збереження історико-культурної спадщини.

Отже, серед засновників музею не можна окремо вирізнити чи возвеличити когось персонально. Не можна говорити і про те, що хтось із них доклав більше праці і зусиль до цієї справи. Для цього в сучасної науки поки що немає беззаперечних свідчень і морального права.

Інший документ, що належав Ф. Р. Штейнгелю, — «Екскурсія в Городецкий музей. Проект предполагаемой экскурсии» (він також зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України) — характеризує цю особу як умілого й ерудованого науковця у справі організації пошукових експедицій [21].

Чергову групу джерел, що стосуються деяких питань організації та функціонування Городецького музею і його бібліотеки, становлять праці безпосередніх учасників краєзнавчого дослідження Волині — М. Ф. Біляшівського, Ф. Р. Штейнгеля, Я. В. Яроцького [5; 20; 23], Є. Дверницького, О. Левицького, О. Фотинського [7; 11; 17]. В цих дослідженнях постійно проводиться думка, що виявлення, опрацювання та збереження пам'яток минулого за допомогою музеїв (зокрема бібліотек) має важливе виховне й освітнє значення. Вирішення цих питань неможливе без свідомого і шанобливого ставлення до старожитностей, наявності достатніх засобів для вивчення, збереження і наукової оцінки самих пам'яток, кваліфікованих представників, які присвячують себе цій справі, а також належного законодавства. Підкреслюється значення вивчення місцевих реліквій для широкого і ґрунтового дослідження минулого.

У працях науковців та краєзнавців описується поява волинських музеїв із їх книгозбірнями. Дослідники порушували питання

про досягнення єдності у розумінні завдань, які стояли перед ними, ліквідації суперництва при комплектуванні колекцій, розширення можливостей наукового та освітнього використання зібраного матеріалу. Серед цієї когорти науковців необхідно виділити М. Біляшівського, автора чималої кількості наукових розвідок, у яких, окрім діяльності інших закладів, досить часто висвітлювалася робота Городоцького музею [5]. Він помітно вирізняв Волинь серед інших губерній Південно-Західного краю за кількістю пам'яток. На думку вченого, це пов'язано з тим, що, по-перше, територія Волині дещо менше постраждала за подій Хмельниччини та Руїни, ніж, наприклад, Київщина; по-друге, на просторах Волині розкинулися родові маєтності давніх і знатних українських, а пізніше — спольщених родів, представники яких дбали про свої сімейні архіви і нерідко займалися збиранням бібліотек. М. Біляшівський висловлював жаль з приводу того, що багато з цих пам'яток було знищено вже у ХІХ ст. під час відомої кампанії боротьби проти католицизму та уніатства. «Взагалі ж, як всюди, так і на Волині, збереження пам'яток старовини нічим не підкріплене. Тільки у нас існують випадки їх повного знищення з певною ціллю, або ж, як це часто трапляється, без всякої мети», — зазначав автор [5, с. 217—218]. У матеріалах щодо діяльності музеїв М. Біляшівський висловлює також міркування методологічного характеру: про спрямованість роботи і функції музеїв, принципи побудови експозиції, необхідність влаштування у музеях бібліотек, піднесення їх просвітньої ролі тощо. Ці рекомендації базувалися головним чином на врахуванні досвіду Городоцького музею, в організації і розгортанні діяльності якого М. Біляшівський брав найактивнішу участь [3; 4].

Окрему групу становлять джерела, які подають відомості про склад і зміст книжково-рукописного зібрання барона Ф. Р. Штейнгеля. Важливим видом інформаційного матеріалу для розкриття проблеми стали друковані джерела. Насамперед до них належать видання самого музею у с. Городок. Найповніше роботу закладу характеризують його звіти, кожен з яких — ґрунтовно підготовлена праця. Загалом було видано три номери, які хронологічно охоплюють період роботи музею протягом 1896—1904 рр. і, по суті, є базовим джерелом до аналізу тогочасного складу і змісту бібліотеки. Основу «Отчета Городецкого музея Вольнской губернии барона Ф. Р. Штейнгель» складав «Инвентар» — книга реєстрації експона-

тів, що надійшли. У записній книжці барона зафіксована інформація про те, кому було відправлено «Отчет... за первый год» [19]. Це дає змогу не лише встановити коло осіб та спектр різних видавництв, відомств, товариств, навчальних закладів тощо, чий науковий інтереси і зацікавлення прямо пропорційно збігаються з діяльністю культурно-просвітнього осередку в с. Городок, а й простежити географію поширення інформації про створення і діяльність обласної бібліотеки Волинської губернії. Серед адресатів — відомі діячі української науки кінця XIX ст., Луцьке, Острозьке, Володимирське братства, університети Російської імперії, а також велика кількість тогочасних прогресивних видань: «Киевская старина», «Исторический вестник», «Новое время», «Вестник Европы» тощо. Звіти склалися за певною схемою. Кожному музейному відділу присвячувався окремий розділ. Опис книжкового та рукописного зібрання знаходився в останньому розділі «Бібліотека». Структурно «Отчеты...» дублювали один одного, але перший звіт містив ще й вступні статті Ф. Р. Штейнгеля та М. Ф. Біляшівського, що давали характеристику початковому періоду діяльності музею. Констатовалося, що при музеї заснована бібліотека. У всіх трьох звітах дається детальний опис книги чи статті, які надійшли до музейної бібліотеки, вказуються прізвища осіб, що придбали або подарували їх музеєві. Тут перераховуються періодичні видання за конкретні роки з матеріалами про Волинь. Що ж стосується найціннішої частини зібрання — рукописів та стародрукованих книг, то авторами звітів, по можливості, описуються й обставини їх придбання.

Оцінюючи належним чином весь багатючий фактологічний матеріал, зосереджений у цих трьох звітах, варто наголосити, що вони є чи не єдиними найбільш повними джерелами для дослідження змісту і складу Городоцької бібліотеки, а також історії створення та шляхів її наповнення [13; 14; 15].

Проаналізований нами у публікації масив друканих документів та періодичних видань, що репрезентували та популяризували книжково-рукописне зібрання Городоцького музею барона Ф. Р. Штейнгеля, аж ніяк не є повним. Ще очікує введення до наукового обігу величезний пласт матеріалів, що зберігається у фондах рідкісних видань та в приватних колекціях. Проте вже на даному етапі можна з упевненістю констатувати, що бібліотека, та і власне Городоцький музей, за короткий період свого існування були достат-

ньо відомими і популярними у тогочасних наукових колах та серед прогресивної інтелігенції. Про це яскраво свідчать промовисті слова друкованих видань та сторінок преси кінця XIX — початку XX ст.

1. *Абрамов И. С.* Городецкий музей Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель / И. С. Абрамов // Живая старина. — 1906. — Вып. 4. — С. 249—254.
2. *Баженов Л. В.* Історичне краєзнавство Правобережної України XIX — початку XX ст.: Становлення. Історіографія. Бібліографія / Л. В. Баженов. — Хмельницький : Доля, 1993. — С. 251.
3. *Беляшевский Н.* Городецкий музей Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель / Н. Беляшевский // Археологическая Летопись Южной России. — 1899. — Т. 1 (Февр.). — С. 31—32.
4. *Беляшевский Н.* Экскурсия в Городецкий музей Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель / Н. Беляшевский // Археологическая Летопись Южной России. — 1899. — Т. 1 (Дек.). — С. 213—214.
5. *Беляшевский Н.* Экскурсия О. А. Фотинского по Волынской губернии для описания памятников старины / Н. Беляшевский // Археологическая Летопись Южной России. — 1900. — Т. 2 (Дек.). — С. 216 — 226.
6. *Біленький Є. А.* Архів і бібліотека Шодуарів як джерело з історії колекціонування і бібліографії в Україні XIX—XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Біленький Є. А. ; НБУВ. — К., 2001. — 18 с.; *Булатова С. О.* Про особливості комплектування зібрання Ю. О. Яблонівського в бібліотеці Кременецького ліцею / С. О. Булатова // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки. — К., 1996. — С. 119—120; *Голобуцький П. В.* Скарб світової культури для нащадків / П. В. Голобуцький // Бібліотечний вісник. — 1993. — № 1/2. — С. 76—77; *Мишук С. М.* Матеріали Волинського краєзнавчого музею (кін. XIX — поч. XX ст.) як джерело з історії церкви, духовної освіти та бібліотечної справи / С. М. Мишук // Библиотечное дело и краеведение : сб. науч. тр. — Киев ; Симферополь, 2002. — Вып. 3. — С. 16—23; *Мяскова Т. Є.* Заснування та комплектування бібліотеки Університету св. Володимира (1834—1841) / Т. Є. Мяскова // Рукописна та книжкова спадщина України : зб. наук. пр. — К., 1998. — Вып. 4. — С. 292—302; *Ольховик Н. М.* Колекція Хребтовичів як об'єкт наукового вивчення і збереження / Н. М. Ольховик // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки. — К., 1996. — С. 124—125; *Рукавіцина-Гордзівська Є. В.* Бібліотека київського митрополита Євгенія Болховітінова / Є. В. Рукавіцина-Гордзівська // Рукописна та книжкова спадщина України : зб. наук. пр. — К., 1998. — Вып. 4. — С. 212—231.

7. *Дверницкий Е.* Памятники древнего православия в г. Владимир-Волыньском / Е. Дверницкий. — К., 1889. — 63 с.
8. К XI Археологическому съезду // Исторический вестник. — 1898. — № 1. — С. 403—404.
9. *Кушпетюк О. І.* Вітчизняна історіографія про перші музеї Волинської губернії / О. І. Кушпетюк // Україна, українці, українство у ХХ ст. в джерелах і документах : зб. наук. пр. : у 2 ч. — К. : Наша культура і наука, 1999. — Ч. 1. — С. 102—105.
10. *Лазаревский О. М.* Городецкий музей Волынской губернии / О. М. Лазаревский // Киевская старина. — 1898. — № 4. — С. 13—15.
11. *Левицкий О. И.* Труды Общества Исследователей Волыни : [рецензия] / О. И. Левицкий // Киевская старина. — 1902. — № 10. — С. 41—48.
12. *Миронец Н. Р.* Епістолярна спадщина Ф. Р. Штейнгеля в фондах Інституту рукопису НБУВ як джерело дослідження його життя та діяльності / Н. Р. Миронець // Рукописна та книжкова спадщина України : зб. наук. пр. — К., 2002. — Вип. 7. — С. 32—41; *Миронець Н. Р.* Бібліотека барона Ф. Р. Штейнгеля як науково-дослідний відділ Городецького музею Волинської губернії / Н. Р. Миронець // Рукописна та книжкова спадщина України : зб. наук. пр. — К., 2003. — Вип. 8. — С. 190—201; *Миронець Н. Р.* Бібліотека Городецького музею барона Ф. Р. Штейнгеля: створення, шляхи наповнення, історична доля / Н. Р. Миронець // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі і ВНЗ : зб. наук. пр. — Рівне, 2003. — Вип. 4, ч. 2 : Культура Волині: історія та сучасність. — С. 61—66; *Миронець Н. Р.* Городецька бібліотека барона Ф. Р. Штейнгеля — скарбниця історичної пам'яті Волині / Н. М. Миронець // Наукові праці НБУВ. — 2003. — № 11. — С. 32—36; *Миронець Н. Р.* Доля книжково-рукописного зібрання українського культурного діяча барона Ф. Р. Штейнгеля / Н. Р. Миронець // Бібліотечний вісник. — 2003. — № 3. — С. 155—164.
13. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель за первый год с 25 ноября 1896 года по 25 ноября 1897 года / сост. Н. Беляшевский. — Варшава, 1898. — 60 с.
14. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель за второй год с 25 ноября 1897 года по 25 ноября 1898 года / сост. Н. Беляшевский. — К., 1899. — 62 с.
15. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель с 25 ноября 1898 года по 25 ноября 1904 года. — К., 1905. — 82 с.
16. Русский Биографический Словарь : в 24 т. — СПб., 1911. — Т. 24. — С. 380.

17. *Фотинский О. А.* Дорогобуж-Волынский: Историко-археологический очерк / О. А. Фотинский // Труды Общества Исследователей Волыни. — Житомир, 1902. — Т. 1. — С. 33—91.
18. *Шафранский А.* Экскурсия в Городок Волынской губернии: Музей барона Ф. Р. Штейнгель: (Из уроков отчизноведения) / А. Шафранский. — Кременец, 1907. — 21 с.
19. *Штейнгель Ф. Р.* Записные книжки 1898—1914 гг. Заметки бытовые, отражающие его деятельность как депутата Государственной Думы 1906 г. / Ф. Р. Штейнгель. — Оп. 1, од. зб. 741. — № 1. — Арк. 11 зв.
20. *Штейнгель Ф. Р.* Раскопки курганов в Волынской губернии, произведенные в 1897—1900 гг. / Ф. Р. Штейнгель. — К., 1905. — 47 с.
21. *Штейнгель Ф. Р.* Экскурсия в Городецкий музей. Проект предполагаемой экскурсии / Ф. Р. Штейнгель. — Оп. 1, од. зб. 2580. — Арк. 1—2.
22. Энциклопедический Словарь / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — СПб., 1903. — Т. 39. — С. 885, 887.
23. *Яроцкий Я. В.* Краткий отчет о раскопках курганов Речицкого могильника / Я. В. Яроцкий // Труды Общества Исследователей Волыни. — Житомир, 1902. — Т. 1. — С. 92—117.

Валентина Мороз

АКСІОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО КОЗАЦТВА НА ПОЧАТКУ XVIIІ ст. В ІСТОРІЧНИХ МОДЕЛЯХ КОМУНІКАЦІЇ

*Проаналізовано аксіологічні стратегії запорозького козацтва на початку XVIIІ ст. у дуалістичних і дихотомічних моделях комунікації. Досліджено історичну модель комунікації у вигляді дуальних опозицій **новий король — польська шляхта, королевич Владислав — сейм, Владислав — польські сенатори, король — реєстровики, козацький гетьман — козаки**. Звернено увагу на смислові особливості змісту бінарних опозицій **польський уряд — козацтво**; охарактеризовано ціннісний потенціал дихотомічної моделі.*

***Ключові слова:** комунікація, історична комунікація, бінарні опозиції, аксіологічні стратегії, запорозьке козацтво, дихотомічна модель, дуалістична модель.*

Проанализированы аксиологические стратегии запорожского казачества в начале XVIII в. в дуалистических и дихотомических моделях коммуникации. Исследована историческую модель коммуникации в